

Islám v České republice po roce 1989

Martina Nosková

V současné době se problematika islámu v našem prostředí stává stále aktuálnější. Důvodem této zvýšené pozornosti je nejen vzrůstající aktivita muslimské obce v České republice, ale také společensko – politická situace, v níž se naše země nachází. V době, kdy jsou na denním pořádku diskuze o podmínkách vstupu České republiky do Evropské unie, je nutné znát stav místních náboženských komunit a zaujímat k němu stanoviska. Tato práce mapuje stav muslimských náboženských organizací v českých zemích v posledních letech, tedy od roku 1989 do současnosti. Je koncipována jako aktuální doplnění práce J. Bečky a M. Mendela *Islám a české země*² z roku 1998, jejíž záběr končil rokem 1997. Kvůli rozsahu tohoto příspěvku je zde problematika příchodu islámu do naší části Evropy, jakož i procesu právního uznání muslimské náboženské obce od dob jejího vzniku do roku 1997, víceméně omezena na odkaz na uvedenou publikaci.

Ústředí Muslimských náboženských obcí (MNO)

Listopadové události roku 1989 přinesly příznivější klima pro život české muslimské obce, která (až na dobu svého vzniku v roce 1934³ a krátké vzepětí v uvolněném ovzduší roku 1968) stagnovala.⁴ V polistopadovém období se prof. Mohamed Ali Šilhavý jako zástupce *Ústředí MNO* začal zasazovat o znovuznání MNO. Členská základna byla po neplodném období značně porušena. Zástupci nastupující muslimské generace v Praze byli absolvent arabistiky dr. Petr Pelikán a přírodovědec dr. Vladimír Sáňka. V dubnu 1991 vydal Šilhavý s přispěním dcery Mgr. Lajly Kotačkové a dalších příznivců první číslo obnoveného časopisu *Hlas MNO pro Československo*.

Na ustavující schůzi 18. května 1991 *Al-Ittihad Al-Islami – Ústředí muslimských náboženských obcí v ČSFR* byly v Praze na Střeleckém ostrově schváleny stanoviny, vycházející ze stanov z první republiky. Předsedou byl zvolen prof. Šilhavý, dalšími členy výboru se stali převážně brněňští muslimové, z tohoto je patrná orientace centra obce na Moravu (resp. na Brno), kde se měla též scházet Rada MNO.⁵ K cílům MNO patřilo mj. zkvalitnění bulletinu *Hlas*, založení vlastního nakladatelství, obnovení matricy a jednání o výstavbě mešity. Další valná hromada dne 30. května 1992 potvrdila prof. Šilhavého v čele obce a dala si za úkol založení obcí v Praze, Brně a Ostravě, zasazení se o státní uznání obce a nalezení sponzora pro výstavbu mešity. Založené pobočky však žádnou činnost nevyvíjely.⁶

Kromě aktivit zastřešených Ústředím proběhlo několik dalších, převážně neúspěšných, pokusů o zřízení islámských organizací. Muslimská obec stále narážela na problémy se zákonnými možnostmi činnosti v důsledku absence právní subjektivity. Prvotní potíže částečně pominuly upevněním kontaktů s vídeňskou *Agenturou pro záchranu tře-*

1 Zkráceno z oborové práce *Islám v České republice*, MU Brno 2001.

2 J. Bečka - M. Mendel: *Islám a české země*, Olomouc 1998.

3 *Muslimská náboženská obec pro Československo s ústředím v Praze byla založena 8. listopadu 1934.*

4 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 165 - 166. *Nejvýznamnějším českým muslimem počáteční fáze existence náboženské obce byl spisovatel a novinář Alois Bohdan Brikcius (1903 - 1959), zástupcem mladší generace je Mohamed Ali (Přemysl) Šilhavý (nar. 1917), který má zásluhy na dnešním stavu české muslimské obce.*

5 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 177.

6 Z přednášky V. Sáňky *Islám v České republice pro Opus Arabicum* v Brně z 26. dubna 2001.

tího světa (TWRA – Third World Relief Agency), stále zde však byla potřeba získání právní subjektivity. Z tohoto důvodu později vznikly v Praze a Brně nadace.

Zástupci MNO se účastnili panislámských konferencí (Chartúm, Davos, Basilej, Istanbul), na nichž navazovali kontakty a informovali o postavení *ummy* v České republice.⁷ Ústředí se věnovalo také vydavatelské činnosti v rámci vlastního nakladatelství *Al nida' al Islámi*.⁸ Kromě *Hlasu* (tisknutého v Třebíči) vydalo Ústředí několik letáčků a brožur o islámu. Byl také zřízen muslimský hřbitov, resp. prof. Šilhavý zajistil na oddělené části trebičského hřbitova třicet míst, které mohou být orientovány ve směru *qibly*, tedy k Mekce, v souladu s islámskými předpisy.

Cílem MNOO⁹ zůstává nadále pomoc muslimským uprchlíkům, šíření obrazu islámu oprostěného od senzacechtivého balastu fundamentalismu, terorismu a implicitní nesnášenlivosti, zavedení výuky náboženství (jakési obdoby „nedělních škol“¹⁰), což se již do jisté míry děje v brněnské a pražské modlitebně. V nedávné době byly pravomoci předsedy Ústředí delegovány na zástupce pražské a brněnské nadace.¹¹

Nadace islámského centra v Praze

V Praze se muslimové v letech 1989 – 1992 scházeli na vysokoškolských kolejích či v sálech pronajímaných na dobu pátečních bohoslužeb. V roce 1992 si *Všeobecný svaz muslimských studentů ČR* (viz dále) pronajal několik místností v bývalé dělnické ubytovně v Praze 4 – Krči, v ulici U Michelského lesa, převážně pro potřeby zahraničních muslimů. Zde probíhala modlitební shromáždění zejména o pátcích a během svátků. Tyto prostory převzala roku 1993 pod patronát *Nadace islámského centra v Praze* (zvnikl roku 1992 pod názvem *Nadace pro zřízení a provoz islámského centra*) a 18. listopadu 1993 byla registrována u Ministerstva vnitra jako nezisková nadace. Krčská modlitebna fungovala v letech 1992 – 1999 jako stále otevřené islámské centrum, sídlo nadace i *Všeobecného svazu muslimských studentů*.

Nadace v čele s dr. Vladimírem Sáňkou a ing. Lazharem Maamrim převzala v lednu 1997 obchodní a realitní firmu Pragold (v jejímž vlastnictví byl pozemek v Praze 9 – Kyjích¹²) se žádostí o stavební povolení k rekonstrukci objektu na tomto pozemku. V zadání žádosti ovšem nefigurovala mešita, nýbrž společenské centrum a kanceláře. Na adrese Praha 9 – Kyje, ulice Blatská č. 1491, pak bylo 1. května 1999 otevřeno nové islámské centrum místo dosavadní krčské modlitebny. Je zde sídlo nadace, velká modlitebna, knihovna, jídelna. V prostorách dvora modlitebny jsou malé prodejny tradičních oděvů a dárkových předmětů, pobočka řeznictví a prodejny potravin *Halalko*,¹³ která nabízí maso připravené tradičním způsobem *halál*. Při pátečních modlitbách se v mešitě schází zhruba tři sta muslimů. Příležitostně, např. během ramadánu či při některých akcích pořádaných nadací, je centrum využíváno i k přenocování.

Nadace islámského centra si klade za cíl poskytovat služby všem muslimům v České republice, pravdivě reprezentovat islám a překládat literaturu o islámu a příbuzných té-

7 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s.179.

8 „Zpráva o činnosti Ústředí muslimských náboženských obcí v ČSFR“, in: *Hlas* 6-12 / 1991, s. 4.

9 tj. „Muslimské náboženské obce a organizace“. V novějších dokumentech se objevuje označení MNOO, zřejmě s ohledem na vznik nadací, které jsou úředně vedeny jako kulturní organizace. Ještě v časopise *Hlas* z roku 1991 je uvedeno pouze MNO.

10 Za první republiky fungovalo takové vyučování na škole v Praze - Dejvicích. Škola poskytovala pro tento účel prostory jídelny, vjuka probíhala v češtině a existovaly na ni osnovy. - Z rozhovoru s prof. Šilhavým z 26. listopadu 2000.

11 *Hlas* 1-2 / 2001, s.16.

12 Někdy uváděno jako Praha - Černý most. Srv. J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 193.

13 Sídlo řeznictví *Halalko* je na Bořivojově ul. č. 76 v Praze 3.

matech, proroku Muhammadovi apod.¹⁴ Mezi tyto služby patří např. bezplatná výuka arabštiny, čtení a výklad Koránu v arabštině i češtině, výukové programy pro děti („sobotní školy“), přednášky (mj. orientalisté doc. Mendel a prof. Kropáček). Na půdě mešity probíhá také oddávání muslimů dle tradičního islámského obřadu, je však podmíněno předložením oddacího listu vystaveného při občanském sňatku v souladu se zákony České republiky. V rámci osvěty se zástupci nadace účastní pravidelných mezináboženských dialogů, pořádaných Českou křesťanskou akademií. Záznamy těchto dialogů přenáší Český rozhlas. Příležitostně jsou zástupci obou nadací vyhledáváni tiskovými redaktory. Nadace se angažuje při pomoci uprchlíkům a sociálně slabším muslimským rodinám a jednotlivcům, ať už jde o asistenci při zařizování provizorních modliteben v uprchlických táborech (např. Bělá pod Bezdězem – zajištění knih a kobereců, údajně též pomoc se zavedením výuky pro děti z muslimských rodin), či organizování sbírek a rozdělování prostředků přímým příjemcům např. ve formě pravidelných měsíčních příspěvků. Ve věznici v Praze-Ruzyni se díky vstřícnosti vedení věznice podařilo pražské Islámské nadaci vybavit muslimskou modlitebnu, která byla spolu s křesťanskou kaplí slavnostně otevřena dne 3. 5. 2002. Nadace je v kontaktu s charitativními organizacemi, např. s Českou národní charitou, sdruženími Adra a Člověk v tísni. Ve funkci ředitele islámského centra v Praze je od roku 1999 dr. Vladimír Sánka. Vzhledem k novele zákona o nadacích byla v lednu 2001 zapsána do rejstříku nadací pod názvem *Islámská nadace v Praze*, čímž bylo dosaženo sjednocení názvu brněnské i pražské nadace.

Islámská nadace v Brně

Počátkem 90. let se začala formovat skupina, která později přerostla v dnešní *Islámskou nadaci v Brně*. Zpočátku se muslimové – v té době pouze zahraniční studenti – scházeli v prostorách vysokoškolských kolejí, kde jim byly zdarma poskytovány místnosti na dobu pátečních modliteb. V roce 1995 si, již pod hlavičkou *Nadace pro zřízení a provoz islámského centra*, pronajali prostory v kancelářské budově na ulici Milady Horákové č. 1. *Nadace pro zřízení a provoz islámského centra* byla registrována 6. května 1994 na brněnském magistrátu. Důvodem k tomu byla především neustálá potřeba přítomnosti jednatele z tehdy již registrované pražské nadace při zřizování účtu a podobných administrativních záležitostech.

V roce 1995 zakoupila nadace pozemek na Vídeňské ulici č. 38a a podala žádost o povolení ke stavbě mešity. Původní návrh stavby, která by nesla všechny náležitosti mešity, byl Radou městské části Brno-střed zamítnut z důvodu „nesouladu projektu s územním plánem města“¹⁵ a obav z rozšíření extremisticky laděných islámských aktivit. Rada stavbu mešity povolila 24. ledna 1997 s podmínkou, že nebude mít speciální architekturu, (minaret a další výrazné orientální architektonické prvky). Mešita byla otevřena 2. července 1998.

Organizace byla k 31. prosinci 1998 znovu registrována podle zákona č. 227/1997 Sb., a zapsána do nadačního rejstříku vedeného Krajským obchodním soudem v Brně pod zkráceným názvem *Islámská nadace v Brně*. Přebrala tak veškerá práva a povinnosti předchozí organizace. V současné době má Islámská nadace v Brně zhruba 45 členů, z toho asi čtyři jsou Češi. Ve vedení nadace stojí správní rada, jejíž rozhodnutí schvaluje valná hromada. Správní radu tvoří tři členové a jeden revizor. Předsedou nadace je ing. Munib Hasan.

¹⁴ Viz *internetová adresa nadace* - <http://www.islamcz.cz>.
¹⁵ J. Bečka - M. Mendel: *cit. d.*, s. 191.

V brněnské mešitě se ke společným pátečním modlitbám schází v průměru 60 věřících. Modlitebna zajišťuje prostor ke všem denním modlitbám, je otevřena téměř nepřetržitě. V době ramadánu zde (podobně jako v Praze) probíhají společné večeře. Po domluvě je tady možnost studia materiálů, které jsou majetkem nadace, mešita tak plní též funkci vzdělávacího centra. V sobotu je pro muže organizováno čtení a výklad Koránu, výklad islámské věrouky a práva, kapitoly z islámské historie, případně besedy na další témata. Neděle patřívají ženám, které se učí arabštinu a diskutují o podobných tématech jako muži. Čas od času se vedení nadace pokouší zorganizovat výuku arabštiny i pro veřejnost, problémem však bývá zajištění vyučujícího. Muslimové se podílejí na pomoci uprchlickým táborům (v Zastávce u Brna, Zbýšově u Brna, Pasohlávkách a jiných) např. organizací besídek pro děti uprchlíků.

V letech 1999 a 2001 proběhly v brněnské mešitě Dny otevřených dveří. Součástí programu byly prohlídky mešity, informace a diskuze o islamu. Poslední Dny otevřených dveří obohatila výstava *Objevení islámu*, která byla dostupná i prostřednictvím internetové stránky nadace.¹⁶ Vedení nadace o těchto akcích informuje školy a Českou tiskovou kancelář. V průběhu jednoho týdne v květnu 2001 údajně mešitu navštívilo téměř 3000 osob. Nadace spolupracuje i s dalšími organizacemi, jako jsou např. *Všeobecný svaz muslimských studentů v ČR*, *Opus arabicum* a *Lidé proti rasismu*. Ve spolupráci s posledně jmenovanou organizací jsou pořádány semináře pro žáky základních škol a studenty středních škol a gymnázií. Zástupci nadace a organizace *Lidé proti rasismu* diskutují se studenty na školách, ty pak pořádají exkurze do mešity. Samo vedení nadace je prý s vývojem a současnou činností spokojeno, zaznamenává i příchody nových konvertitů.¹⁷ Přehled pravidelných i nepravidelných akcí pražské i brněnské nadace (popř. organizací s nadacemi spolupracujících) poskytuje internetový *Muslimský věstník*.¹⁸

Modlitebny v České republice

Pro úplnost ještě uveďme stav modliteben na území České republiky podle měst, kterých se v době vzniku práce J. Bečky a M. Mendela (tj. do roku 1997) dotýkala otázka stavby mešity. První mešita byla (po překonání prvotního nesouhlasu veřejností a výhrad městského zastupitelstva) postavena v Brně na ulici Videňská v roce 1998. Původní jednání o stavbě na Dominikánském náměstí, jak uvádí časopis *Hlas*, byla neúspěšná.¹⁹ V roce 1999 byla zprovozněna modlitebna v Praze. Na počátku snah o vybudování mešity v Praze stál ve dvacátých letech 20. století Orientální ústav. Někteří jeho pracovníci ke dni 1. června 1928 sepsali jménem „Přípravného výboru pro stavbu mešity v Praze“ *Memorandum o nutnosti zbudování mešity v Praze*, v němž se píše: „také z důvodů internacionální courtoisie by v hlavním městě naší země měla být mešita“.²⁰ Od roku 1935 se v otázce stavby mešity začala angažovat muslimská obec. V jednání byly pozemky na Štvanici, na Střeleckém ostrově, Hanavský pavilon na Letné. Z důvodů neuznání obce státem, nedostatku financí a snad i nedostatku prozíravosti (posledně jmenovanou lokalitu obec odmítla) se na žádném z míst mešita nepostavila. Stejný výsledek, přičemž zde se muslimská obec neangažovala, měla i pozdější jednání v osmdesátých letech, kdy přišla nabídka financování stavby ze strany libyjského plukovníka

16 <http://www.muslim.cz>. V současnosti již na této adrese výstava dostupná není.

17 Z rozhovorů s ing. Muñibem Hasanem.

18 Internetová adresa <http://www.sweb.cz/shahid>. Stránka v současnosti není aktualizována.

19 „Zpráva o činnosti Ústředí muslimských náboženských obcí v ČSFR“, in: *Hlas* 6-12/1991, s. 4.

20 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 188-189.

Kaddáfího (uvažovalo se o Letné či Tróji) i úmysl Spojených arabských emirátů při otevření československého zastupitelství v Abú Dabí v roce 1989 (v lokalitě Proseku).²¹

V Praze funguje ještě jedna menší modlitebna, kterou provozuje *Islámské kulturní středisko pro ČR (Çek Cumhuriyeti İslam Kültür Merkezleri Birliği)*. Jedná se o aktivitu zdejší turecké menšiny. Předseda organizace a zároveň správce mešity Saadeddin Edlenceodlu bydlí v budově, která je zároveň sídlem modlitebny. Tuto mešitu využívají nejen příslušníci turecké organizace, ale i další muslimové (její výhodou je poloha blíže středu města).²²

Dalším městem, které M. Mendel uvedl, byly Teplice, kde se starosta města vstřícně postavil k návrhu pravidelného lázeňského hosta ze Spojených arabských emirátů na financování stavby mešity. Záměr však zmařil odmítavý postoj ze strany některých křesťanských církví.²³ Ani v Hradci Králové se dosud záměry stavby mešity nenaplnily.

Charakteristika dalších organizací

Všeobecný svaz muslimských studentů v ČR

Svým zaměřením a činností spadá *Všeobecný svaz muslimských studentů v ČR* spíše do stejné skupiny jako zmíněné nadace. Z pohledu samotných muslimů je řazen do „tří organizací (ostatní dvě jsou právě ony nadace – pozn. aut.), které vedle Ústředí vyvíjely a vyvíjí nějakou aktivitu ve prospěch islámu.“²⁴ Svaz působí hlavně v univerzitních městech (Praha, Brno, Olomouc, Ostrava, Hradec Králové, Plzeň, Liberec), hlavní základna je však v Praze. Sdružuje studenty z islámských zemí, organizuje pravidelné tábory, lecke Koránu islámské věrouky atd.

V Praze započal svaz svou činnost v roce 1991 z podnětu tehdy studujícího ing. arch. Muhammada Abbáse al-Mu'tasima ze Súdánu,²⁵ registrován u Ministerstva vnitra byl 5. dubna 1992 s působností na území celého Československa. V té době také vycházel svazový bulletin. Dnes jsou členové svazu v internetovém kontaktu. Po rozdělení státu si česká část zachovala původní registraci a slovenská pobočka se musela nově registrovat. V jednotlivých sídlech svazu se každoročně konají volby předsedy, resp. koordinátora místních akcí, který je ve styku s ostatními pobočkami. Konají se také celkové volby, které určí zástupce pro celou republiku.

Všeobecným svazem muslimských studentů byl zpočátku, když ještě nadace neexistovaly, zaštitěn pronájem bývalé kréské modlitebny. V současné době funguje velice úzká spolupráce mezi svazem a nadacemi, jejich aktivity téměř splývají. Pražská centrála svazu sídlí v prostorách Islámské nadace, pro obě organizace funguje stejné internetové spojení. Podobná situace je v Brně, svaz a nadace „jsou jedno tělo“.²⁶ Primárním cílem organizace je sdružovat studenty z islámských zemí a starat se o muslimy vůbec. Každoročně proto organizuje zmíněné tábory, které probíhají během vánočních svátků, s nimiž částečně splývá období ramadánu. Akce se konají vždy v některém z univerzitních měst či v jiné dostupné lokalitě a trvají přibližně pět dnů. Přítomní, kterých bývá v průměru sto, se účastní přednášek (přednášející přijíždějí i z jiných evropských zemí), seminářů, soutěží, sportovních programů, společných čtení Koránu a podobně. Pobyť je spojen s po-

21 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s.190.

22 Islámské kulturní středisko sídlí na Sokolovské ulici č. 93 v Praze 8.

23 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 192-193. Šlo o církev bratrskou, římskokatolickou, československou evangelickou, československou husitskou a organizaci Křesťanského společenství.

24 V. Sárka, text cit. přednášky.

25 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 185.

26 Z rozhovoru s brněnským zástupcem Svazu muslimských studentů Mansúrem Dahbelím z 18. května 2001.

znáváním míst České republiky. Svaz také pracuje na prezentaci islámu české veřejnosti a snaží se přispívat k vazbám mezi Českou republikou a islámskými zeměmi.

Jedním z nejvýznamnějších počinů v posledních letech bylo zorganizování přednášek dr. Azzama Al-Tamimih, ředitele londýnského *Institutu islámského myšlení (Institute of Islamic Thought)* v Praze a v Brně v květnu roku 2001. Přednášky „Lidská práva v islámu“, „Demokracie v islámu“ a „Kořeny konfliktu na Středním východě“ bylo možné zajistit díky členství a spolupráci svazu s *Federací islámských organizací v Evropě (Federation of Islamic Organizations in Europe)*. Pro brněnskou pobočku, která na uspořádání přednášek spolupracovala s organizací *ELSA (European Law Students' Association)*, byl důležitý i fakt, že přednášky organizované svazem v Brně poprvé proběhly na akademické půdě, resp. na právnické fakultě Masarykovy univerzity, byly tak dostupnější a přijatelnější pro veřejnost.

Diskuzní skupiny kolem Muhammada Abbáse

Zmíněný Muhammad Abbás al-Mu'tasim později organizoval různá tematická diskuzní setkání v soukromém bytě, ať již muslimská či spojená s přítomností lidí různých vyznání. Informace o nich byly v již zmíněném *Muslimském věstníku* i v časopisu *Hlas*. Ten v roce 1998 oznamoval založení skupiny věřících lidí různých vyznání s názvem *Sdílění*, která chce spolupracovat na vzájemném obohacování, pomoci a poskytováním příkladu v náboženské praxi sjednocovat různá vyznání.²⁷

Muslimská unie

Vzhledem k potřebě zajišťování provozního zázemí pro život muslimů v České republice vzniklo sdružení *Muslimská unie* se sídlem na Chmelové ulici č. 2893/4 v Praze 10. Stanovy této organizace byly registrovány Ministerstvem vnitra 28. ledna 2000. Pod uvedeným pojmem „provozní zázemí“ je zahrnuto několik oblastí činnosti:

- řešení náboženských problémů uvnitř muslimské obce, tedy vysvětlování jednotlivých článků islámské víry formou rozhodnutí „staršího“ muslima, který vystupuje v úloze „teologa“.
- zajištění posledních potřeb muslimů, tedy sepisování posledních vůlí, resp. pomoc při jejich sepisování s ohledem na platné zákony České republiky, a vykonávání rituálních obřadů pro zemřelé.
- výuka praktického islámu mezi věřícími z důvodu neexistence výukového systému běžného v islámských zemích, kde výuka probíhá ve školách. Podle údajů stanov unie jsou mezi muslimy žijícími v ČR lidé pro tuto činnost kompetentní.²⁸

Kromě zajištění provozních potřeb muslimů se unie zabývá šířením informací o islámu, osvětovou kulturní činností a podporou sociálně slabých muslimů a obecně prospěšných cílů v oblasti unie. Výkonný výbor unie svolává jednou ročně valnou hromadu, která je reprezentována všemi členy unie.²⁹

Islámský svaz – Klub přátel islámské kultury

Všichni muslimové v České republice respektují osobnost M. A. Šilhavého jakožto autoritu a chovají vůči němu úctu za jeho zásluhy na poli českého islámu. Poněkud v jiné

²⁷ *Hlas* 1-3/1998, s. 8.

²⁸ *Stanovy Muslimské unie*, čl. 2. Viz: <http://www.muslim-inform.cz>.

²⁹ Údaje jsou čerpány ze stanov *Muslimské unie*, uvedených na adrese www.muslim-inform.cz. V praxi unie provozuje internetové stránky s náboženským obsahem. Z rozhovoru s dr. Sáňkou ze dne 15. května 2001.

rovině stojí *Islámský svaz – Klub přátel islámské kultury* v čele s ing. Vladimírem (Salimem) Voldánem.³⁰ Činnost *Islámského svazu (Al-Ittihad Al-Islami)* se sídlem v Brně započala v letech 1985 – 1986. Odehrávala se převážně ve formě akcí pro zahraniční muslimské studenty na kolejích. Jednalo se o koncerty, večery poezie apod. Po roce 1989 převládla myšlenka na založení svazu fungujícího na širší bázi. Ten byl založen ing. Voldánem a dalšími nadšenci a pod názvem *Islámský svaz – Klub přátel islámské kultury (Al-Ittihad Al-Islami)*³¹ registrován 8. června 1990 u Ministerstva vnitra jako kulturní a společenská organizace.

Zpočátku se Voldán účastnil zasedání *Ústředí MNO*, jehož Rada jej i s matkou Malikou vyslala v roce 1991 na pouť do Mekky. V červnu 1992 se projevil názorový rozkol mezi Voldánem a Ústředím, v němž Ústředí (představující konformní hanifovský proud sunnitského islámu³²) odmítlo přijmout za svůj ideový rámec Voldánovu fascinaci mystikou a propagaci myšlenek hraničících s kultem vlastní osobnosti. Voldán od té doby svou činnost s Ústředím absolutně nespojuje a neuvádí ani dřívější spolupráci. V lednu 1990 Voldán vytkl první číslo bulletinu *The Islamistan Times*.³³ Většina čísel obsahovala pouze stručná přání a pozdravy k příležitostem muslimských svátků apod. Svě ideové přesvědčení Voldán představuje ve spise *Liberální islám (Ázád islám)* z roku 1993. Ústředním pojmem je v něm *irfán*, značící mystické poznání, vhléd do absolutní Pravdy. Voldán píše, že jeho spis je „idžtihádem – výkladem koránských Pravd ve světle irfánu... pomocí prostředků v duchu monistického panentheismu.“³⁴

Ing. Vladimír Voldán (nar. 1959) se od mládí zajímal o islámskou filozofii a mystiku a při cestě do Uzbekistánu v roce 1985 na islám přestoupil se svou matkou Vlastou (Malikou). Ve vlastním životopise prezident svazu kromě rodokmenu sahajícího k osmanské říši mj. uvádí, že „byl iniciován za externího člena súfijského řádu čistíja“³⁵ a „v roce 1992 vydal bibliofilským tiskem vlastní mystický překlad Svatého Koránu do českého jazyka pod názvem *Táwíl Al-Qurán Al-Karim*“ (jazyky včetně arabštiny studoval v letech 1984 – 1985).³⁶ Životopis končí konstatováním: „ač vcelku prozaickým občanským povoláním učitel jazyků, v rovině spirituální je hadži Sálím Vladimír extraordinárním zjevem a vývoji světového myšlení filosofického, je náboženským filozofem, súfijským Místrem, metaforickým Spasitelem, Mahdí, Árifem, Dokonalým člověkem. Je Vůdcem věřících na cestě k Pokroku a Dokonalosti, je Vůdcem lidstva na cestě k Pravdě a Nové Existenci.“³⁷

Přes duchovní nadšení, patrné z jeho životopisu, Voldán charakterizuje svaz jako organizaci prezentující islám veřejnosti spíše na bázi kultury. Zastává názor, že islám prezentovaný pouze náboženskou formou je veřejnosti vzdálený, působí jako „ortodoxní obec uzavřená do sebe“.³⁸ Pokud je prý islám veřejnosti přiblížen prostřednictvím hudby, literatury a obecně kultury islámských zemí, stává se přístupnějším a také veřejnost bude přístupnější islámu. Islámský svaz spolupracuje na cestopisných reportážích pro

30 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 185.

31 Označení, které MNO používala od roku 1934. Voldán neúspěšně trval na tom, aby toto označení MNO přestala používat. Viz: J. Bečka - M. Mendel: *Islám a české země*. Olomouc, 1998, s. 186.

32 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 186 - 188.

33 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 186.

34 V. Voldán: *Liberální islám*, <http://www.czechislam.20m.com>. Stránka již neexistuje.

35 *Řád (tariqa) čistíja založil v Indii Mucínuddín Čistí (zemřel 1236). Derviši tohoto řádu byli známí především v Indii a Aghánistánu svými hudebními vystoupeními. Viz I. Kropáček: Duchovní cesty islámu. Praha 1993, s. 171.)*

36 <http://www.czechislam.20m.com>.

37 *Ibid.*

38 Z rozhovoru s ing. Voldánem ze dne 21. listopadu 2000.

média. Voldán jako další činnost svazu uvádí překlady filozofické poezie, dostupné pouze prostřednictvím internetu,³⁹ nahrávky hudebních nosičů, cestovatelské aktivity a jejich následnou prezentaci veřejnosti. Podle Voldána tvoří členskou základnu v současné době zhruba 220 osob (z čehož asi 70% jsou muslimové). Aktivních je přibližně 15 – 20 osob sdružených kolem Voldána. Čestné členství bylo mj. uděleno známému afroamerickému boxerovi Muhammadu Alimu.

Skupina žen kolem časopisu *Al-Manára*

Myšlenka na založení časopisu *Al-Manára* (tj. „minaret“) vznikla v Praze roku 2000. U zrodu tohoto měsíčníku stály české muslimky. Podle slov „šéfredaktorky“ Jany Al-Oukla vznikl mimo jiné kvůli poskytování informací ženám, které se vdaly za muslimy, aniž by se předem zevrubněji obeznámily se vším, co toto náboženství a styl života obnáší. Měl by zabránit případnému zneužití této neznalosti ze stran manželů pro zahalení individuálních či z tradic vycházejících požadavků do roušky pravidel islámu. Časopis si klade za cíl informovat o světě islámu, přináší sůry včetně arabského originálu a přepis výslovnosti do latinky, hadithy, Muhammadovy výroky, kapitoly z historie a kultury islámu, portréty osobností. Sleduje úlohu a postavení ženy v rodině a islámské společnosti (rubriky věnující se problémům zásad oblékání mužského i ženského, pravidel při záležitostech jako je kojení, menstruace apod., dále recepty na tradiční arabská jídla atd.). Vzhledem k převládajícímu zaměření na rodinu je zde také příloha pro děti *Sezame, otevři se!*, která obsahuje verše, naučné příběhy a komiks převzatý z bosenského časopisu *Muslimský život*. Časopis je vytvářen svépomocně a neziskově, čísla jsou kopírována v pražské modlitebně a zdarma distribuována zájemcům v prostorách pražské a brněnské modlitebny, rozepisována po České republice a slovenským muslimským organizacím.

Dalším (dosud nenaplněným) záměrem žen je zřízení svépomocné školky pro muslimské děti, ať už při pražské modlitebně, či soukromě. Ideu soukromé školky měla před časem již *Islámská nadace v Praze*, vzhledem k záměru pronajmout k tomuto účelu prostory blízko středu města však plán z finančních důvodů ztroskotal. V současné době realizace plánu na školku podle Al-Oukla stojí na aktivitě a podpoře většího počtu muslimek.

Současný legislativní status českého islámu

Prvotní cíl muslimské obce, a sice státní uznání islámu včetně všech výhod s tímto spojených, se však stále nesplnil. 1. září 1991 vešel v platnost federální zákon č. 308/1991 Sb. o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Ten uváděl církev a náboženské společnosti, které jsou (na základě předchozích uznání československým státem) pokládány za registrované. Jelikož muslimská obec byla registrována pouze za Protektorátu, logicky se v tomto seznamu neobjevila.

Ze zákona České národní rady č. 161/1992 Sb. o podmínkách registrace nových církví a náboženských obcí v České republice vyplývala nutnost předložení seznamu deseti tisíc zletilých věřících s trvalým pobytem na území České republiky u těch náboženských sdružení, která nejsou členy *Světové rady církví* (sdružuje protestantské, starokatolické a pravoslavné církve).⁴⁰ U „členských“ organizací postačoval seznam pěti set stoupenců. Tuto podmínku muslimská obec splnit nemohla. Dle současných představi-

³⁹ Má se jednat o překlady *Omara Chajjána a Muhammada Iqbála*.

⁴⁰ Dle hesla „Světová rada církví“, in: H. Pavlincová a kol.: *Judaismus, křesťanství, islám, Praha 1994*, s. 297.

telů české *ummy* (Šilhavý, Sánka) by se i v opačném případě obec zdráhala seznam předložit, s odvoláním na zkušenosti se sledováním svých členů orgány MV ve třicátých, údajně i v padesátých a šedesátých, letech minulého století.

Současný zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, schválený vládou 25. dubna 2001, měl ošetřit nedostatky, které se vyskytovaly v předchozím zákoně, mj. fakt, že vzhledem k požadovanému početnímu cenzu se nemohly „stát právními osobami v naší republice církve a náboženské společnosti s menším počtem věřících, jako jsou např. anglikáni, muslimové a buddhisté“.⁴¹ Zákon přinesl dvoustupňovou registraci. Pro první stupeň je třeba předložit tři sta podpisů věřících s osobními údaji. Organizace tak má zajištěnu právní subjektivitu, ovšem bez dalších „zvláštních“ práv (jako je finanční podpora státu, přístup do věznic či založení církevních škol a nemocnic). Těmi disponují až náboženské subjekty akreditované druhým stupněm registrace. Na ten pak musí nově registrované náboženské organizace čekat deset let od schválení prvního stupně registrace a předložit počet podpisů, rovnající se dvěma promile počtu obyvatelstva České republiky, tj. přibližně dvacet tisíc podpisů zletilých věřících žijících v České republice, hlásících se k organizaci, která žádost podává (v tomto případě tedy *Ústředí muslimských náboženských obcí*).

Závěr

Otázka současné Evropy, která byla nastíněna v závěru výchozí monografie J. Bečky a M. Mendela, tedy „zda absorbovat státy střední a východní části kontinentu do sjednocovacích procesů v části západní“,⁴² je v současnosti víceméně zodpovězena. Jakkoli je islámská komunita a její historie v rámci náboženského složení České republiky marginální záležitostí, v souvislosti se současným společensko-politickým vývojem je třeba přijmout fakt, že stoupenci islámu, jednoho z největších světových náboženství, usilují o plné právní uznání své existence.

Autoři výchozí publikace ve svém závěru naznačují situaci v době vzniku práce: česká společnost se stavěla k oficiálnímu uznání islámu přinejmenším s jistým despektem. Vymezili tři druhy argumentů proti uznání muslimské náboženské obce,⁴³ k nimž se pokusím připojit komentář s ohledem na vývoj během uplynulých deseti let.

Ideologicko-náboženské argumenty mj. charakterizují islám jako nepatřící „do českého historického a kulturního kontextu“ a „neslučitelný se západním pojetím demokracie, lidských práv a svobody slova“.

Administrativně-bezpečnostní argumenty vidí právní existenci islámu jako potenciální hrozbu v podobě mešit (možná centra islámského terorismu, živná půda pro arabské narkomafie a ohrožení místní židovské obce).

Pod třetím, „*ryze právním*“, argumentem je prosté konstatování o nesplnění kritérií pro registraci státem dle tehdy platných zákonů.

K teším prvního a druhého typu připojme snad jen poznámku, že současní státní představitelé ve snaze o integraci do Evropy podobné postoje většinou nezaujmají. Jakkoli nepatří islám do českého historického kontextu, jeho zástupci usilují o to, aby od podobných postojů upustila i široká veřejnost. Je však otázkou, kdy bude společnost, ovlivňovaná dosud převažujícím senzacechtivě zaměřeným mediálním obrazem, schopna přestat ztotožňovat adjektiva „arabský“ a „islámský“ ve smyslu hospodářských mafií a radikálních politických skupin. Do podobné kategorie mediálně zneužívaných pojmů

41 Ze zprávy o vládním schválení návrhu zákona, viz. <http://www.mkcr.cz>.

42 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 194.

43 J. Bečka - M. Mendel: cit. d., s. 195.

spojovaných s islámem spadá také fundamentalismus, džihád či terorismus, jejichž rozboru se podrobně věnovali čeští orientalisté.⁴⁴ Přesto se však, doufejme, v současném politickém ovzduší setkáme s opatrnějšími formulacemi, než jaké vyjádřil v *Bílé knize o obraně České republiky* z roku 1995 v kapitole *Rizika a ohrožení České republiky* tehdejší ministr obrany RNDr. Vilém Holáň, a sice že „šíření islámského fundamentalismu může vyvolat nové etnické spory“.⁴⁵

Vládou schválený návrh nového zákona konečně muslimům (a nejen jim) umožnil právní subjektivitu. Nabízí se však otázka, nakolik bude zákon o registraci nových náboženských subjektů pro církev přínosný, pokud vezmeme v úvahu, že podmínkám druhého stupně registrace vyhovují pouze čtyři z dnes registrovaných církví, přičemž stávajícím 21 uznaným náboženským subjektům bude tato úroveň přiznána automaticky.⁴⁶ Důvodem pro tato opatření je potřeba „vytvořit zábrany proti registraci nebezpečných sekt v důsledku jejichž činnosti dochází k hromadným úmrtím lidí, k destrukci osobností, rodinných vztahů apod.“.⁴⁷ První stupeň (kromě oficiálního statutu uznané církve) žádáná žádána práva neposkytne. Jan Kotrč ze *Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů* soudí: „Církev mohou i dnes působit bez registrace jako občanská sdružení. A tak by se registrace prvního stupně neměla nějak zásadně do života těchto skupin promítnout.“⁴⁸ Muslimové tak konečně dosáhli oficiálního uznání své náboženské obce, v praktické rovině však příliš změn nezaznamenají.

Použitá prameny a literatura

Prameny:

Al-Manára 0–2 / 2000, 1–4 / 2001. Praha 2000–2001 (časopis pražských muslimek).
 Budovec z Budova, Václav: *Antlálkorán*. Praha 1989 (s předmlouvou Noemi Rejchrtové).
Hlas 6–12 / 1991, 5–12 / 1995, 7–8 / 1996, 1–3 / 1998, 9–12 / 2000, 1–2 / 2001. Třebíč 1991 – 2001 (časopis Ústředí muslimských náboženských obcí v České republice).
Korán. Praha 1972 (překlad Ivana Hrbka).
 Sáníka, Vladimír: *Islám v České republice*. Text přednášky. Přednášeno 2000–2001.
Svatý Korán. Tilford, Islam International Publications Ltd. 1990 (překlad Libuše Shortové z anglického překladu Maulvi Šer–Alího).
 Šilhavý, Mohamed Ali: *Přehled činnosti po pádu komunizmu*. Osobní archiv autora. Data ce neuvedena.

Internetové zdroje:

www.stormloader.com/nicp (Islámská nadace v Praze)
 www.muslim.cz (Islámská nadace v Brně)
 www.muslim-inform.cz (Muslimská unie)
 www.sweb.cz/shahid (Muslimský věstník)
 www.czechislam.20m.com (Islámský svaz)
 www.islamkultur.cz (Islámské kulturní středisko pro ČR)
 (Všechny uvedené internetové zdroje byly platné ke dni 20. května 2001.)

44 Miloš Mendel, Luboš Kropáček. Viz *Použitá literatura*.

45 V. Holáň: *Bílá kniha o obraně České republiky, Ministerstvo obrany ČR, Praha 1995*, s. 7.

46 Počty věřících stávajících registrovaných církví viz: *MF Dnes*, 30. listopadu 1999.

47 Ze zprávy o vládním schválení návrhu zákona. Viz: <http://www.mkcr.cz/>

48 J. Grohová: „Nově registrované církve velké výhody nezískají“, in: *MF Dnes*, 30. listopadu 1999.

Osobní rozhovory:

Al-Oukla Jana – zástupkyně autorského týmu časopisu Al-Manára, Praha 2. května 2001.

Dahbeli Mansúr – zástupce Všeobecného svazu muslimských studentů, Brno 18. května 2001.

Hassan Muneeb – předseda Islámské nadace v Brně, Brno 18. listopadu 2000, 18. dubna 2001.

Sáňka Vladimír – ředitel Islámské nadace v Praze, Praha 19. prosince 2000, 15. května 2001.

Šilhavý Mohamed Ali – čestný předseda Ústředí MNOO, Třebíč 26. listopadu 2000.

Voldán, Sálím Vladimír – prezident Islámského svazu, Brno 21. listopadu 2000.

Literatura:

Bečka, Jiří – Mendel, Miloš: *Islám a české země*, Olomouc 1998.

Gombár, Eduard: Osmanské dědictví. Šíření islámu na Balkáně, in: *Archiv orientální. Česká řada*. Orientální ústav AV ČR, Praha 1999.

Kropáček, Luboš: *Duchovní cesty islámu*, Praha 1993.

týž: *Islámský fundamentalismus*, Praha 1996.

týž: *Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. Praha 1999.

týž: Půlměsíc na severní obloze. Muslimové v zemích Evropské unie, in: *Archiv orientální. Česká řada*, Orientální ústav AV ČR, Praha 1999.

Mendel, Miloš: *Džihád. Islámské koncepce šíření víry*, Brno 1997.

Pavlincová, Helena a kol.: *Judaismus, křesťanství, islám*, Praha 1994.

Turková, Zdeňka: *Islám v České republice*, diplomová práce, Olomouc 2000.